

De még ha lehető volna is: megölné a művészetet. A végtelennel való lényegi egyesülés a beteljesülésnek olyan élménye volna, mely elég önmagának, nem tör határolt formában való kifejezésre; „formája” a formátlanság volna: a csönd, vagy a „végtelen” zene, „végtelen” fény, ami véges természetünk számára, véges világunkban, emberi dimenzióink közt nem egyéb, mint nem-zene, nem-fény, azaz semmi, csönd.

Ami a vallásos misztikus élményt s annak „művészi” kifejezését illeti: a misztikus élmény nem szubsztanciális egyesülés Istennel. Nem unió (egyesülés), hanem epithalamia (lakodalmi ének). Benne az ember nem szűnik meg ember lenni. És élménye nem esztétikai: az esztétikai elem másodlagos benne. Az önmagát föltétlenül átadó, önmagáról teljesen lemondó szeretetnek ez a teljessége néma. Amikor aztán a misztikus utólag a költészet nyelvén és formáiban próbálja tolmácsolni élményét, azt nem úgy teszi, hogy a valóságot irreálissá fordítja s vele a nem-való impresszióját igyekszik kelteni, hanem úgy, hogy éppen a valóság gazdagságában sejteti meg — élményének végtelen gazdagságát, nem utolsó sorban azért, hogy a valóságban benne rejlő jelképes, szimbolikus tartalmat emeli ki, bontakoztatja ki, tudatosítja bennünk, vagyis mintegy visszaadja a valóságnak őseredetét, Istenre mutató, Istent tükröző hivatását.

Továbbá: a keresztény misztikus élmény személyes viszony, személyes ember és személyes Isten viszonya. Ez a személyesség, ez az emberi melegség jut érvényre a művészi tolmácsolásban is. Emberi, mert ebben az élményben nem lényegi egyesülésről van szó, hanem arról, hogy az ember „jegyese” lesz Istennek, anélkül hogy önnön lényegében megszűnve isteni lényegyet kapna, amire bizonyos deista-naturista misztika törekszik.

Számunk szerzői:

Dobszay László zenetudós

Tomka Miklós szociológus, az OLI Vallásszociológiai Központ igazgatója

Beney Zsuzsa költő

Lengyel Balázs író

Jelenits István irodalomtörténész, piarista tartományfőnök

Balassa Péter esztéta

Magyar Ferenc az Új Ember nyugalmazott főszerkesztője

Pomogáts Béla irodalomtörténész, MTA Irodalomtudományi Intézet

Tüskés Tibor író, irodalomtörténész